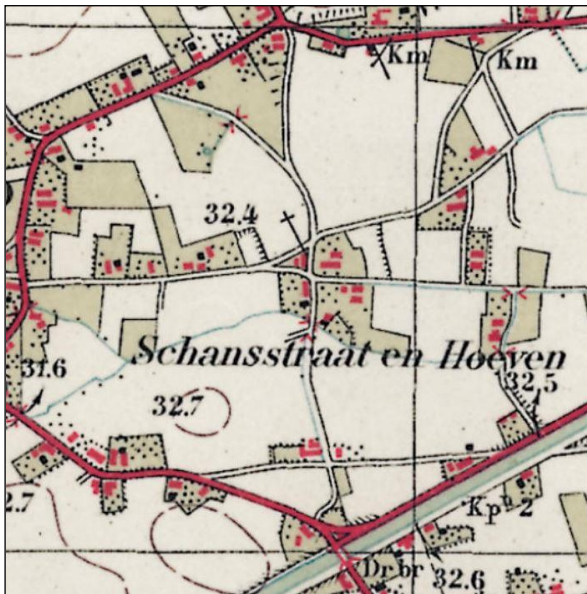

Rapportage muntschatvondsten Nederweert-Kreijelerschans (1934)

ALFONS BRUEKERS

Voorwoord

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodemonderzoek (STRABO) te Nederweert, die zich ten doel stelt oud(-er) archeologisch onderzoeks- en vondstenmateriaal te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek en algemeen publiek.

Overname van deze rapportage gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is zonder bronvermelding niet toegestaan.

Alfons Bruekers

STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch BodemOnderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	4
2. De eerste muntschatvondst	6
3. De tweede muntschatvondst	10
4. Een derde muntschatvondst?	13
5. Context en bronnenonderzoek	16
6. Conclusies	18
Bijlage	19

1. Inleiding

In 1934 werden in Nederweert dicht bij elkaar twee muntschatvondsten gedaan. Beide trokken ze aandacht in de landelijke krantenpers en ook in de lokale herinnering leven ze als verhalen voor. In die herinnering lopen feiten en fantasieën wel eens door elkaar en bovendien leidde de simultaneiteit van twee spectaculaire vondsten ook tot vermenging van gegevens. In deze publicatie worden de feiten en gegevens voor zover mogelijk gereconstrueerd.

Aanleiding tot het verzamelen van de gegevens over de muntschatten was de respons op een annonce. Op 13 januari 1983 publiceerde ik een oproep in het Weekblad voor Nederweert met daarin de vraag om losse oude muntvondsten te melden in het kader van een registratieproject dat ik wilde opzetten. Op basis van die oproep kwamen diverse meldingen van losse vondsten binnen, maar ook de verhalen over de wat spectaculairdere muntschatvondst uit de dertiger jaren, waarover ik ook al enkele jaren eerder gegevens had genoteerd. Van het een kwam het ander en door de jaren heen ben ik gegevens en getuigenissen blijven verzamelen. Voorzover het 't thema uit dit rapport betreft, zijn die gegevens nu allemaal bij elkaar gebracht.

**UW MEDEWERKING WORDT GEVRAAGD VOOR EEN
ONDERZOEK NAAR HET GELDVERKEER IN HET
NEDERWEERT VAN VROEGER.**

Buitenlands geld. *W.v.N. 13-1-1983*

De al wat ouderen onder U zullen nog wel weten uit eigen ervaring of van horen zeggen dat er vroeger veel buitenlands geld in omloop was. Behalve het gewone "Hollandse" geld kwamen ook talrijke Belgische Franken en ook Duitse Marken in het alledaagse geldverkeer voor. Met name in de vorige eeuw was het Belgische geld hier erg populair. Dat had bijvoorbeeld tot gevolg dat bij het betalen van rekeningen altijd werd uitgehouden welk deel van de som in Nederlands, en welk deel in Belgisch geld voldaan kon worden.

In de eerste helft van de vorige eeuw (zo rond 1830) betaalden de leerlingen van de toenmalige lagere school op de Kreyelerschans aan schoolgeld maandelijks "zes Kleefsche stuyvers"¹⁾. (Duitsland was in die tijd nog een bonte lappendeken van vorstendommen die ieder hun eigen munten sloegen).

Het bleef echter niet bij de franken en Duitse stuivers. Talrijk waren ook de munten van het Prinsbisdom Luik. Hetzelfde gold voor de Zeven Verenigde Nederlandse Provinciën, Holland, Friesland, Zeeland, Gelderland, Utrecht, Overijssel en Groningen. Deze gewesten sloegen allen hun eigen geld met daarop de provincienaam.

Duiten, oorden en haive centen.

Het gebeurde weleens dat van hogerhand besloten werd om diverse muntsoorten uit de roulatie te nemen om zo het geldstelsel overzichtelijker te maken. Meestal ging het dan echter om de grotere zilveren en gouden munten die na inlevering weer werden omgesmolten. Maar het kleine kopergeld, de penningen, duiten, oorden, centen en halve centen werden lang niet altijd ingeleverd omdat ze vergeleken bij het zilver- en goudgeld betrekkelijk weinig waarde hadden.

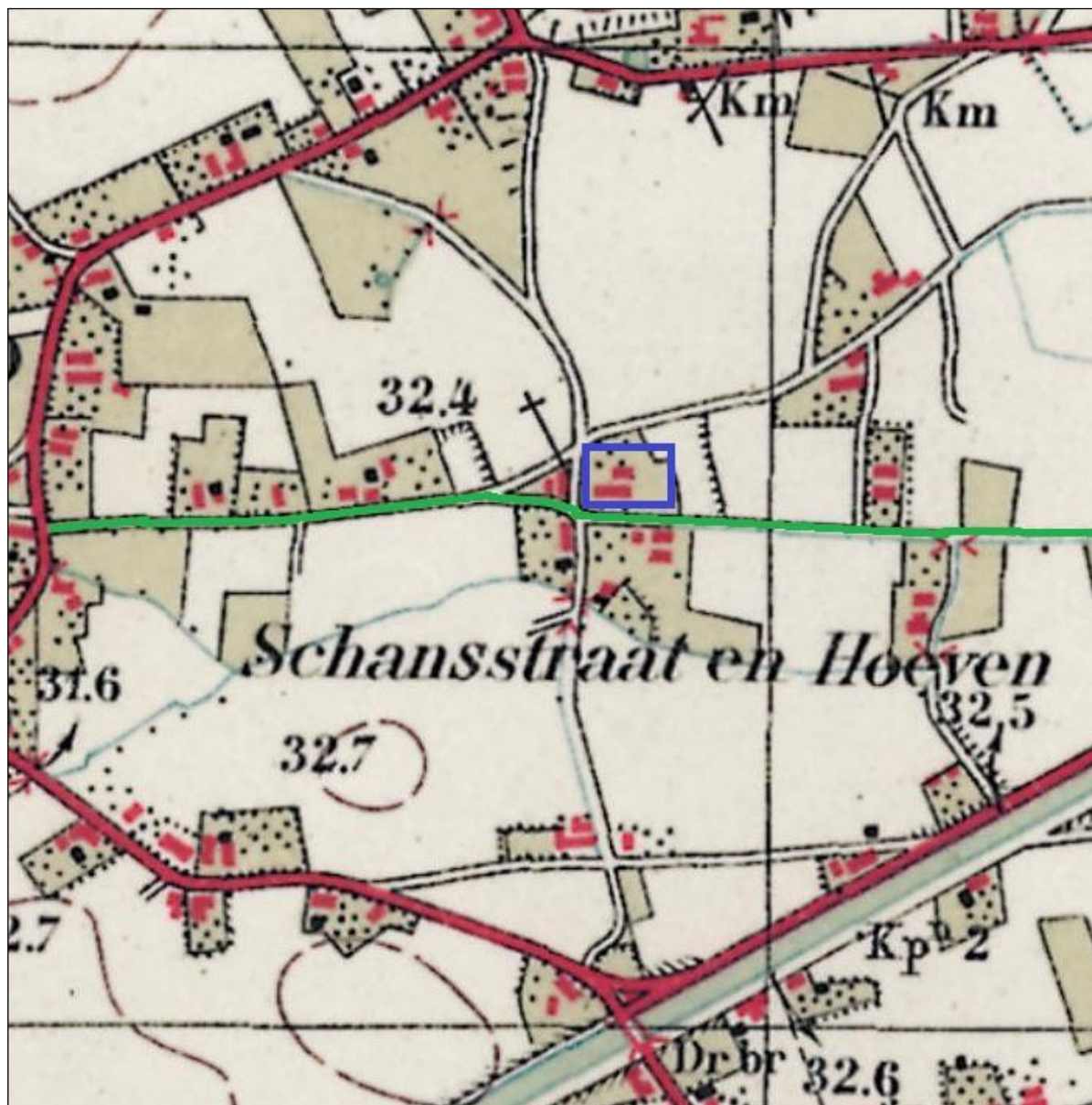
In sommige gevallen werd dat kopergeld bewaard, maar dikwijls ook weggegooid omdat men er lang niet overal mee kon betalen.

Toevalsvondsten.

Wat ook nogal eens gebeurde, was dat de mensen kleingeld verloren terwijl ze op weg waren ergens naar toe. Het is nog niet zo heel lang geleden dat de meeste wegen nog

Figuur 1. Oproep uit Weekblad voor Nederweert, 13 januari 1983 (detail).

Omdat de vondsten ten aanzien van vinderschap en eigenaarschap privacygevoelig materiaal bevatten, is er voor gekozen om de meeste persoonsnamen te anonimiseren. De achterliggende naam- en adresgegevens hebben natuurlijk wel hun documentaire waarde en zijn vastgelegd in het archief van de Stichting Geschiedschrijving Nederweert.

Figuur 2. Topografische kaart ca. 1940. Daarin aangeduid in groen de ligging van de voormalige Schansstraat. De blauwe rechthoek is het terrein van de voormalige vluchtschans. Ondergrond: www.topotijdreis.nl

De Schansstraat was de vrijwel west-oost georiënteerde verbindingsweg tussen de buurtschappen Budschop in het westen, en Hoeven in het oosten. Het is een relatief jonge straatnaam, want de vernoemingsnaam naar de (vlucht-)schans dateert pas uit het tweede kwart van de 17de eeuw.

2. De eerste muntschatvondst

De oudste schriftelijke vermelding van een muntschat dateert van 28 januari 1934 en komt voor in een brief van Antoon Mertens, hoofd van de 'Jongensschool' en amateur-historicus in Nederweert. Hij noemt geen datum van de vondst maar gezien andere berichten uit die tijd zal dat nog in januari 1934 zijn geweest. Mertens zegt dat er 24 munten gevonden zijn, waarvan hij er 10 beschrijft, met een tijdsbereik van 1615-1638. De beschrijving van Mertens geldt als de meest betrouwbare.

Brief van A.J. Mertens, hoofd der school te Nederweert aan Edm. Nijst, conservator van het Historisch Museum in Maastricht

28 januari 1934

RAL Archief LGOG nr. 644.

(Parafasering) Bij graafwerk op een der vroegere schansen is door een der arbeiders van de werkverschaffing een collectie van 24 zilveren munten uit de Spaanse tijd gevonden. Mertens heeft een deel in bruikleen ter bestudering. Het betreft 2 zilveren daalders van philips II (1636 en 1638) en een zilveren daalder van Albert en Isabella (1615), alle drie geslagen te Antwerpen. Verder 7 zilveren geldstukken van Philips II (sic AB), dunner en kleiner dan de andere (1622, 1623, 1624 en 1635). Tenslotte 2 zilveren geldstukken van Albert en Isabella (1621). De vinder wil ze graag te gelde maken en Mertens is benieuwd of er musea zijn die er belang aan hechten, en heeft Mertens daarvoor als intermediair in de arm genomen.

Minuutbrief van Edm. Nijst aan A.J. Mertens

30 januari 1934 (in het origineel staat 1933 maar dat moet een schrijffout zijn)

RAL Archief LGOG nr. 644

(samenvatting) Nijst adviseert Mertens om zich in verbinding te stellen met het Koninklijk Kabinet van Munten, Penningen en Gesneden Stenen te 's-Gravenhage, ter attentie van directeur A. van Kerkwijk. Hij adviseert de hele collectie daar naar toe te zenden en vraagt of de munten in een pot of ander voorwerp gevonden zijn.

Niet veel later verschijnen in lokale en landelijke krantenberichten over de schatvondst. Onbekend is of mertens hiervoor de informant is geweest, of wellicht Edm. Nijst uit Maastricht. Ook in deze krantenberichten wordt een aantal van 24 munten vermeld, maar nu met een tijdsbereik van 1621-1638.

De Banier, Staatkundig gereformeerd Dagblad

7 februari 1934

Oude munten. Bij het verrichten van graafwerk in de werkverschaffing te Nederweert, heeft een arbeider een aantal oude munten gevonden. Zij dateeren van 1621 tot 1638; de namen Philips III en Philips IV komen er op voor.

De Tijd

8 februari 1934

Oude munten gevonden. Bij het afgraven van een der oude schansen te Nederweert vond een der arbeiders 24 z.g. ducatonen uit de jaren 1621-1638, met de namen Philips III en Philips IV, Albertus en Isabella.

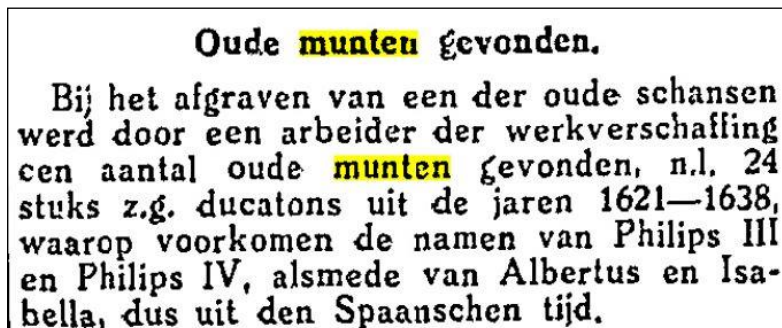
Het Kanton Weert

9 februari 1934

Oude munten gevonden. Bij het afgraven van een der oude schansen werd door een arbeider der werkverschaffing een aantal oude munten gevonden, n.l. 24 stuks z.g. ducatonen uit de jaren

1621-1638 waarop voorkomen de namen van Philips III en Philips IV, alsmede van Albertus en Isabella, dus uit den Spaanschen tijd.

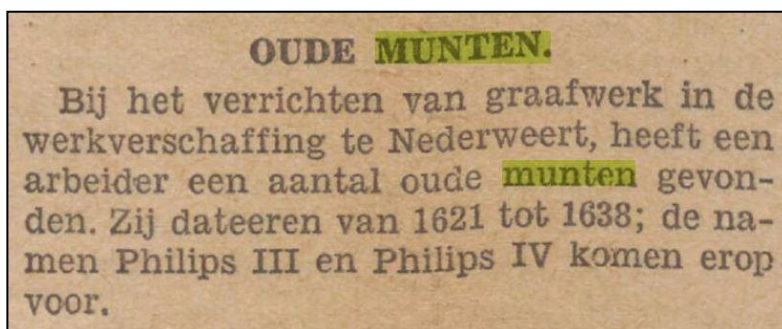
Een gelijkkluidend bericht was reeds verschenen in De Nieuwe Koerier van 6 februari 1934.

Figuur 3. Het Kanton Weert, 9 februari 1934

Figuur 4. De Tijd, 8 februari 1934.

Figuur 5. De banier, 7 februari 1934.

Kort na de Tweede Wereldoorlog duikt opnieuw een melding van de schatvondst op en wel in een blad voor de Nederweerder militairen die in N.O.-Indië gelegerd waren. Waar Mertens en de kranten in 1934 nog vaag bleven over de vondstlocatie ('een der vroegere schansen') wordt in 1949 al snel duidelijk waar het was:

D'n Turf, Periodiek voor Indiëgangers

Ca. 1949

Bertus (pseudoniem), Oud Nederweert, nr. 6

Wij kennen in onze buurt o.a. de Schans waar momenteel Teunis van Eijk woont, gelegen aan de Schansstraat. Daar zijn in latere tijden bij graafwerk nog allerlei oude munten gevonden.

Nog veel meer details worden duidelijk als een zoon van de oorspronkelijke vinder zich in 1983 naar aanleiding van een oproep in een plaatselijke krant bij mij meldt en de volgende getuigenis aflegt:

Interview met Dhr. P.V., Nederweert-Eind, door Alfons Bruekers.

Vrijdag 11 november 1983

Spreker is een zoon van H.V. Deze was in de dertiger jaren van de vorige eeuw werkzaam bij de Werkverschaffing, in het bijzonder bij het herstel van wegen.

Omstreeks 1937 of 1938 was hij met nog enkele anderen bezig met het tot op grote diepte ompspitten van het talud van de Schansstraat. Dit was ter hoogte van de boerderij van Schans-Theunis, waar tegenwoordig zekere van Eijk woont.

Toen zij daar bezig waren kwam Schans-Theunis zélf bij het werk kijken en deze waarschuwde de werklieden dat zij maar goed moesten uitkijken naar geld. Op hun vraag waarom dan wel, antwoordde hij dat op die plaats vroeger een schans was geweest waar de mensen tijdens de Spaanse bezetting naar toe waren gevlucht.

Niet lang daarna kwam H.V. met zijn schop uit op een holte in de grond waarin iets lag te blinken. Er bleken tientallen gouden munten in de holte te zitten. Van een pot was geen spoor te ontdekken; waarschijnlijk waren de munten in een leren of linnen beurs begraven geweest. H.V. fluisterde naar zijn collega, die een eindje verderop stond te werken, dat hij zijn mond moest houden en eens moest komen kijken. Samen hebben ze toen de gouden munten onder elkaar verdeeld. Op het eind van de middag nam H.V. zijn helft mee naar huis. Spreker kan zich dat nog goed herinneren; het waren twee handen vol munten. H.V. was bang dat hij de vondst niet mocht houden en meende dat Schans Theunis er aanspraak op zouden kunnen maken. Hij ging daarom naar Theunis toe en vroeg hem hoe of wat. Theunis zou toen gezegd hebben dat hij er niets van hoefde te hebben. Wel wilde hij graag het kleinste en lelijkste gouden muntje hebben als aandenken. Aldus geschiedde. De overige munten heeft H.V. toen verkocht aan iemand uit Weert, wiens naam onbekend is. Hij kreeg er ca. 30 gulden voor, oftewel drie weeklonen.

P.V. heeft later nog wel eens aan zijn vader gevraagd wat er met de munten van de andere betrokkenen gebeurd was. Daar sprak zijn vader dan nooit graag over en hij zei dat hij die persoon nooit meer gezien zou hebben. Ook de identiteit van de koper uit Weert heeft H.V. nooit prijs willen geven.

In de herinnering van V. (indirect en bijna 50 jaar na dato) is sprake van twee handen vol gouden munten. Dat laatste zal een vergissing zijn, want alle andere bronnen spreken over zilveren munten. Verder wordt expliciet aangegeven dat er geen container om de munten zat, hetgeen niet strijdig is met de oudste meldingen uit 1934. Tenslotte lezen we dat er reeds een verwachting bestond dat er munten zouden worden gevonden. Zouden er al eerder vondsten zijn gedaan?

In 1998 interviewde ik een van de omwonenden van de vindplaats, die er ook ten tijde van de vondst in 1934 al woonde. Hij wist te vertellen dat de munten (of de opbrengst ervan) aan de kerk zou zijn geschonken. Onderzoek in het archief van de RK St. Lambertusparochie heeft hier geen sporen van opgeleverd; de systematische registratie van geldschenkingen vond in Nederweert pas vanaf 1938 plaats.

Interview met André Meewis ('Haaze Dré'), Budschop 25 Nederweert, door Alfons Bruekers

Maandag 21 december 1998

Bij J. van Eijk, Schans Zjeng, op de Kreijelerschans zijn ooit munten gevonden bij het egaliseren van grond. Volgens Schans Teunis zouden de munten aan de kerk zijn geschonken.

De jongste getuigenis dateert uit 2002 en gaat terug op een verhaal van de boerderijbewoners waar de vondst gedaan was. Het zou zijn gegaan om een stuk of 20 gouden en zilveren munten, die in de 'moestuin' gevonden zouden zijn.

Interview met Welly van Nieuwenhoven, Ospeldijk, door Alfons Bruekers.
12 december 2002

In 1949 of 1950 was Schans Teunis op bezoek bij Welly en laatstgenoemde toonde hem zijn muntencollectie. Had ik dat maar geweten, zou Teunis gezegd hebben, dan had ik 'ze' aan jou gegeven. Met 'ze' bedoelde hij naar zeggen de munten die hij met spitten in de moestuin had gevonden. Het ging op een stuk of twintig gouden en zilveren munten, zo groot als rijksdaalders, allemaal uit 1500 en 1600. Het was 'allemaal allang verloupe aod geldj'. Hij had ze voor een paar cent verkocht, 'al det aod geldj oet Spanje'. Hoelang daarvoor de munten waren gevonden, weet spreker zich niet meer te herinneren.

Al met al komen we op basis van de diverse bronnen tot de volgende classificatie van de eerste muntschatvondst:

Tabel 1. Classificatie muntschatvondst 1		
vondstnummer	1	
datum vondst	2	1934, ca. januari
vinder(s)	3	H.V., arbeider van de Werkverschaffing
gemeente vondstlocatie	4a	Nederweert (L)
adres vondstlocatie	4b	Schansstraat ter hoogte van F49
(huidige) adres vondstlocatie	4c	Hoofstraat ter hoogte van huisnr. 13
vondstomstandigheden	4d	graafwerk t.b.v. verbetering talud van weg
topografische coördinaten	4e	58A ca. 181.671 – 366.313 N 51.285484 E 5.769507
container	5	geen (vergankelijk materiaal)
inhoud	6a	24 zilveren munten, waaronder minstens drie daalders
origine	6b	Spaanse Nederlanden
tijdsbereik	6c	minstens 1615-1638
sluitemunt	6d	(vermoedelijk) 1638
bewaringstoestand	7	onbekend
collectie(s)	8	niet bekend
NUMIS-code	9	niet geregistreerd
literatuur	10	-

3. De tweede muntschatvondst

Slechts enkele maanden na de eerste muntschatvondst, werd een tweede en vergelijkbare ontdekking gedaan. We veronderstellen dat dit begin juli 1934 het geval moet zijn geweest. Opnieuw in de omgeving van de Schansstraat en wederom door arbeiders van de Werkverschaffing. Het was dagblad De Limburger Koerier dat er voor het eerst melding maakte van 'wederom' een muntvondst, en daar een spannende cliffhanger aan verbond:

Limburger Koerier

11 juli 1934

Oude munten gevonden. Bij de werkzaamheden op de Schansstraat werden wederom door arbeiders van de werkverschaffing eenige oude munten gevonden. Deze keer waren het groote zilveren dukaten uit het jaar 1646 ten tijde van Philips IV. Wellicht wordt er nog goud opgedolven!

Twee dagen later publiceerde het regionale weekblad Het Kanton Weert een volledig gelijklopend bericht, inclusief de cliffhanger:

Het Kanton Weert

13 juli 1934

Oude munten gevonden. Bij de werkzaamheden op de Schansstraat werden wederom door arbeiders van de werkverschaffing eenige oude munten gevonden. Deze keer waren het groote zilveren dukaten uit het jaar 1646 ten tijde van Philips IV. Wellicht wordt er nog goud opgedolven!

Figuur 6. Het kanton Weert, 13 juli 1934.

Details over de vondst duiken pas ca. 1977 op, wanneer ik een interview afneem bij een inwoner van Nederweert met een muntencollectie in zijn bezit met als herkomst de Schansstraat. Er was volgens hem sprake van een kruik met één gouden en circa 20 zilveren munten. Volgens zijn herinnering werden de munten en kruik verdeeld onder ca. tien werklieden.

Interview met J. vd W., Nederweert, door Alfons Bruekers.

Ongedateerde gespreksnotitie, ca. 1977

Na de oorlog heeft een ploeg van ongeveer tien werklieden bij graafwerkzaamheden een kruikje met daarin ongeveer 20 munten gevonden. De inhoud bestond uit één gouden en voor de rest zilveren munten. De vondst werd door de werklieden onderling verdeeld; één kreeg de kruik en de gouden munt en de anderen ieder 2 zilveren munten. Spreker heeft drie van de munten in bezit gekregen.

In 1985 kwam ik via-via in contact met de zoon van een van de vindsters van de tweede muntschat:

Interview met dhr. R., medewerker Dienst Gemeentewerken Nederweert, door Alfons Bruekers.

29 maart 1985

Spreker bezat naar eigen zeggen vroeger een zilveren munt, ter grootte van een zilveren rijksdaalder met daarop het jaartal 1636. Die munt was afkomstig uit een muntschat die kort na de oorlog op Budschop zou zijn gevonden. Hij had de munt afgestaan aan zijn broer F.R. die hem op zijn beurt weer had verkocht aan S.W., eigenaar van een bekende meubelhandel. Bij deze laatste werd enige tijd later bij een inbraak de gehele muntenverzameling onvreemd, zonder ooit teruggevonden te worden.

Hierdoor getriggered nam ik in 1982 opnieuw contact op met de eigenaar van enkele munten uit deze tweede schatvondst en noteerde ik, uitgebreider dan in 1977, enkele details over de vondst uit zijn mond. Hij heeft het over graafwerkzaamheden ten behoeve van een stroomkabel (hoewel dat laatste een nieuw element in het verhaal is):

Interview met J. v.d. W., Nederweert, door Alfons Buekers.

1982

Spreker bezit een drietal zilveren munten, die ca. 1960 in de buurt van de Schansstraat zouden zijn gevonden door drie arbeiders die bezig waren met het leggen van een stroomkabel van de PLEM. De munten zaten in een pot en zijn onderling verdeeld. Van twee van de betrokkenen is spreker de namen vergeten hoewel hij die wel heeft geweten. De derde was een zekere R. uit Strateris. Diens weduwe heeft, toen zij ca. 17 jaar geleden in het bejaardenhuis woonde, het drietal zilveren munten dat zij nog bezat geschonken aan J. vd W., de huidige eigenaar. De weduwe vertelde destijds erbij dat zij nog meer munten (van de schat?) heeft gehad maar dat zij die onder haar kinderen had verdeeld. Eén van die kinderen R. woont in Strateris en de andere in de Hoebensstraat. Volgens de weduwe R. waren erbij die zo groot en even dik waren als een zilveren rijksdaalder. Ze waren ook zeer gaaf, in tegenstelling tot het drietal dat aan spreker is gegeven.

De datering ca. 1960 correspondeert niet met de overige jaartallen. Ook het leggen van een stroomkabel lijkt een anachronisme, want in de jaren dertig was alle electriciteitsvoorziening (zo die er al was) bovengronds. Waarschijnlijk is hier sprake van wat verwarring.

Fig. 7. De drie zilveren munten. V.I.n.r. vondstnr. 3828, 3840 en 3852. Foto: Alfons Bruekers.

Determinatie:

Vondstnr. 3828

- Albertus en Isabella (1598-1621)
- Schelling, zilver, 1621
- Diameter ca. 28 mm
- Type: V.GH 314 (-3b?).
- Munthuissteken onleesbaar, zeer sterk afgesleten; jaartal naast wapen

Fig. 8. Zilveren schelling van Albertus en Isabella, 1621. Foto's: Alfons Bruekers.

Vondstnr. 3840

- Philips IV (1621-1665)
- Schelling, zilver, 1624
- Diameter ca. 28 mm
- Type: V.GH 333 (-2?).
- Munthuissteken onleesbaar, sterk afgesleten; jaartal naast wapen

Fig. 9. Zilveren schelling van Philips IV, 1624.

Vondstnr. 3852

- Philips IV (1621-1665)
- Schelling, zilver, 1626
- Diameter ca. 28 mm
- Type: V.GH 333 (-2?).
- Munthuisteken onleesbaar, sterk afgesleten, jaartal naast wapen
- Bevat aan beide zijden enkele groene corrosiesporen, is waarschijnlijk in contact geweest met koper of brons.

Fig. 10. Zilveren schelling van Philips IV, 1626.

De vindplaats wordt niet nader geduid dan 'Schanstraat' (in 1934) en 'Budschop' (in 1985). Dat hoeft niet strijdig te zijn. De Schansstraat was en is de verbindingsweg tussen de buurtschap Budschop in het zuidwesten en de voormalige Kreijelerschans in het noordoosten.

In 2018 zijn foto's vervaardigd van de drie munten, die zich nog altijd in de collectie van de fam. V.d. W. bevinden.

Tabel 2. Classificatie muntschatvondst 2		
vondstnummer	1	
datum vondst	2	juli 1934
vinder(s)	3	dhr. R. en ca. 10 collega-werknemers van de Werkverschaffing
gemeente vondstlocatie	4a	Nederweert (L)
adres vondstlocatie	4b	Schanstraat
(huidige) adres vondstlocatie	4c	Schanstraat
vondstomstandigheden	4d	tijdens graafwerk
topografische coördinaten	4e	58A ca. 181.671 – 366.313 N 51.285484 E 5.769507 (zeer grove benadering)
container	5	kruikje
inhoud	6a	20 zilveren en één gouden munt
origine	6b	Spaanse Nederlanden
tijdsbereik	6c	minstens 1621-1646
sluitemunt	6d	(vermoedelijk) 1646
bewaringstoestand	7	drie bewaard gebleven munten (1621-1626) sterk afgesleten
collectie(s)	8	drie munten in collectie J. vd W.
NUMIS-code	9	niet geregistreerd
literatuur	10	-

4. Een derde muntschatvondst?

Waar de verwarring door de twee voorgaande onafhankelijke muntvondsten uit hetzelfde jaar en vrijwel zelfde gebied al groot was, zo was er nog meer aanleiding voor verwarring. Die ontstond door een melding van drie jaar eerder, over een vermeende muntvondst uit de buurtschap Schoor, een kilometer ten zuiden van de beide andere gedaan in 1931. Daar was sprake van een achttal munten 'ter grootte van een rijksdaalder' uit de periode 1622-1640 en een pot ('urn'), gevonden tijdens ontginningswerkzaamheden. Het krantenbericht dat daarover op 6 november 1931 in De Limburger Koerier verscheen, situeert de vondst in het gehucht Schoordijk te Budel (N.Br.).

Enkele dagen later verscheen een bijna gelijksoortig krantenartikel in dagblad De Telegraaf (16 november 1931) en daarin werd de vondst gesitueerd in het (overigens niet-bestaande) 'plaatsje Schoor' in of bij Oirschot. Uiteindelijk kwam dat Telegraafbericht terecht in het vondstenarchief van de vroegere Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort, waar ik in 1986 een kaartenbakfiche vond met de tekst van het artikel uit de Telegraaf. Maar de topografische toewijzing was hierin gewijzigd in het buurtschap Schoor in Nederweert (waar zich ook een Schoordijk bevindt, net als in Budel), met de bijbehorende coördinaten van de vermeende vindplaats op de topografische kaart daaraan toegevoegd. Daarmee had men de veronderstelde foute localisering (Oirschot) veranderd in Nederweert, terwijl geen van beiden dus eigenlijk klopten. Het staat echter zo goed als vast dat de betreffende muntvondst uit Budel afkomstig is.

De conclusie mag dus luiden dat er geen sprake was van een derde Nederweerder schatvondst uit de dertiger jaren. Voor de volledigheid volgen hieronder de bewuste publicaties.

De Telegraaf

16 november 1931

Oudheidkundige vondsten in Noord-Brabant. Oirschot, 14 Nov. — Het schijnt, dat de gronden in de omgeving van het plaatsje Schoor (N.-B.) rijk zijn aan oudheidkundige voorwerpen. Dezer dagen werden door de gemeentearbeiders diverse oude vondsten gedaan bij het graven. Eerst vond een arbeider een aantal munten, ter grootte van een rijksdaalder. Eenige teekens zijn hiervan nog te ontcijferen, benevens de jaartallen 1622 en 1640, terwijl aan de andere zijde een bebaarde kop staat afgebeeld. Daarna vond men een mooie zeer oude urn, die nader onderzocht is en van zeer ouden datum moet zijn. Deze is echter eenigszins beschadigd.

Figuur 11 en 12. Krantenartikelen over een muntvondst uit 1931. Links: De Telegraaf, 16 november 1931. Rechts: De Limburger Koerier, 6 november 1931. Bron: Delpher.

Archief Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Bezoek aan bibliotheek in 1986. Literatuurfiche in kaartenbak.

Het artikel over de oudheidkundige vondsten uit Schoor, zoals verschenen in De telegraaf van 16 november 1931, maar nu door een latere hand toegeschreven aan de gemeente Nederweert en voorzien van de coördinaten 181.00 – 364.20 (hetgeen ongeveer de centrum-coördinaten van de buurtschap Schoor in Nederweert zijn).

De Limburger Koerier, 6 november 1931

Budel. Oude munten gevonden. Tijdens zijn werkzaamheden op de gemeente-ontginning achter gehucht Schoordijk vond de werkman L. Stevens een 8-tal zilveren stukken ter grootte van een rijksdaalder. De munten dateren uit de jaren 1622 tot 1640 en zien er zeer gaaf uit, zoodat letters en kop zeer duidelijk zijn te onderscheiden.

5. Context en bronnenonderzoek

De Kreijelerschans is een van de vier postmiddeleeuwse verdedigingswerken voor de bescherming van de plattelandsbevolking in de eindfase van de Tachtigjarige Oorlog. Naast de schans op Kreijel kende Nederweert nog schansen in de buurtschappen Uliker, Roeven en Leveroy, alsmede een drietal door grachten versterkte herenboerderijen.

Figuur 13. De Kreijelerschans op de kadastrale minuutkaart van 1844. Het terrein meet ongeveer 100x 80 m. Op de hoek zijn de bastions zichtbaar. De gracht staat op het origineel getekend en is voor deze publicatie blauw ingekleurd. Foto: RHCE/tek. Alfons Bruekers.

Over het algemeen wordt het ontstaan van de schansen in deze regio gedateerd in de troebele periode omstreeks 1635. Het waren gemeenschapsprojecten, waarvan de totstandkoming, het gebruik en het beheer nauwkeurig waren gereguleerd. Het reglement van de Kreijelerschans is bewaard gebleven en geeft een gedetailleerd inzicht in het gebruik. In tijden van nood zochten de bewoners van de omstreken er met hun have en goed een tijdelijk onderkomen. Tegen militaire krachten waren de schansen natuurlijk onvoldoende verdedigbaar, maar tegen banditisme was het een blijkbaar voldoende middel. Een schansterrein had een grootte van ongeveer een hectare, was omringd door grachten en wallen, had – in het geval van de Kreijelerschans – gebastioneerde hoeken en een ophaalbrug.

Men mag aannemen dat in bijzondere gevallen van dreiging de inwoners hun grootste kostbaarheden in goud en zilver in de grond begroeven. Als de eigenaar door wat voor omstandigheden dan ook niet in staat was zijn eigendom te recupereren, bleef de locatie natuurlijk aan de vergetelheid overgeleverd. Het heeft er alle schijn van dat dit in elk geval bij de oudste van de twee schatvondsten het geval is. Die werd gedaan in de onmiddellijke periferie van de gracht en wal aan de west- of zuidzijde van de Kreijelerschans.

De oudste archivalische vermelding van de Kreijelerschans dateert uit 1636 en al in 1640 is er sprake van een huis op de schans. In de loop van de 18^e eeuw raakten de Nederweertse schansen in onbruik. Op die van Kreijel werd een school gesticht, die tot ver in de 19^e eeuw

gefunctioneerd heeft. In latere jaren zijn de grachten en wallen geslecht en behalve de naam van het woonhuis, een tweetal straatnamen, is er weinig meer dat aan de geschiedenis van dit bijzonder cultuurhistorische object.

Vermeldingen van de Kreijelerschans (voor 1650):¹

- Fol 116v 1636 feb 9 beemd *achter de Creijelsche schanse*
- Fol 190r 1640 jun 16 huis staande *op de Creijeler schansche*
- Fol 200r 1643 feb 26 huis *op de Creijeler Schansche*
- Fol 200v 1643 jun 2 gelegen *in Creijell aan de Schanse*
- Fol 166v 1644 jan 8 erf gelegen *omtrent de Crijel schanse*
- Fol 205r 1649 jun 30 huis staande *op de Creijeler Schanse*

In 1934 (ten tijde van de muntvondsten) werd het woonhuis op de voormalige schans bewoond door het echtpaar Antonius van Eijk en Petronella Bollen. Antonius werd – naar plaatselijke traditie – genoemd naar zijn woonstee en ging als '*Schans Teunis*' door het leven.

Het feit dat de sluitmunt van schatvondst 1 (aan de rand van de schans) uit 1638 dateert, impliceert dat de begraving plaatsvond toen de schans reeds bestond (de oudste vermelding is immers van 1636).

Van de tweede schatvondst, waarvan de locatie niet nauwkeuriger benoemd is dan Schansstraat, is er geen sterke correlatie met de schans. Wel is de ouderdom van de sluitmunt (1646) een aanwijzing voor dezelfde onrustige periode uit de laatste jaren van de Tachtigjarige Oorlog.

¹ Schepenbanksarchief Nederweert, overdrachtsregister 1626-1653. RHCL ASN 79.

6. Conclusies

Kort achter elkaar werden in 1934 nabij de Kreijelerschans in Nederweert twee muntschatvondsten gedaan. Beide schatvondsten bestonden uit enkele tientallen Spaans-Nederlandse zilveren daalders en schellingen uit de eerste decennia van de 17e eeuw. Van één van beide deposities staat vast dat die op of bij de oude vluchtschans werd gevonden. De sluitmunt daarvan dateert uit 1638 terwijl de schans in of kort voor 1636 werd opgericht. Daaruit kunnen we concluderen dat de begraving en de ingebruikname van de schans gecorreleerd zijn.

In de herinnering zijn de verhalen van beide schatvondsten gemixed geraakt. In deze rapportage zijn zij weer ontvlochten. Bovendien is aangetoond dat een andere schatvondst, die in de nabijheid in 1931 zou zijn gedaan, feitelijk op een verkeerde interpretatie berust en moet worden gealloceerd in Budel (N.Br.).

Bijlage 1

Weekblad voor Nederweert, 13 januari 1983

UW MEDEWERKING WORDT GEVRAAGD VOOR EEN ONDERZOEK NAAR HET GELDVERKEER IN HET NEDERWEERT VAN VROEGER.

Buitenlands geld.

w.v.N. 13-1-1983

De al wat ouderen onder U zullen nog wel weten uit eigen ervaring of van horen zeggen dat er vroeger veel buitenlands geld in omloop was. Behalve het gewone "Hollandse" geld kwamen ook talrijke Belgische Franken en ook Duitse Marken in het alledaagse geldverkeer voor. Met name in de vorige eeuw was het Belgische geld hier erg populair. Dat had bijvoorbeeld tot gevolg dat bij het betalen van rekeningen altijd werd uitgehouden welk deel van de som in Nederlands, en welk deel in Belgisch geld voldaan kon worden.

In de eerste helft van de vorige eeuw (zo rond 1830) betaalden de leerlingen van de toenmalige lagere school op de Kreyelerschans aan schoolgeld maandelijks "zes Kleefsche stuyvers"¹⁾. (Duitsland was in die tijd nog een bonte lappendeken van vorstendommen die ieder hun eigen munten sloegen).

Het bleef echter niet bij de franken en Duitse stuivers. Talrijk waren ook de munten van het Prinsbisdom Luik. Hetzelfde gold voor de Zeven Verenigde Nederlandse Provinciën, Holland, Friesland, Zeeland, Gelderland, Utrecht, Overijssel en Groningen. Deze gewesten sloegen allen hun eigen geld met daarop de provincienaam.

Duiten, oorden en halve centen.

Het gebeurde weleens dat van hogerhand besloten werd om diverse muntsoorten uit de roulatie te nemen om zo het geldstelsel overzichtelijker te maken. Meestal ging het dan echter om de grotere zilveren en gouden munten die na inlevering weer werden omgesmolten. Maar het kleine kopergeld, de penningen, duiten, oorden, centen en halve centen werden lang niet altijd ingeleverd omdat ze vergeleken bij het zilver- en goudgeld betrekkelijk weinig waarde hadden.

In sommige gevallen werd dat kopergeld bewaard, maar dikwijls ook weggegooid omdat men er lang niet overal mee kon betalen.

Toevalsvondsten.

Wat ook nogal eens gebeurde, was dat de mensen kleingeld verloren terwijl ze op weg waren ergens naar toe. Het is nog niet zo heel lang geleden dat de meeste wegen nog onverhard waren, en eenmaal in de modderige karresporen of "vaarleisen" verloren kleingeld was niet gemakkelijk terug te vinden. Vooral het allerkleinste kopergeld, dat toch al vrij grauw van kleur was ontsnapte dan aan de aandacht.

Soms, vaak generaties nadat een muntstuk verloren was, wordt er nog door deze of gene zo'n koperen schijfje gevonden. Het gaat dan bijna altijd om een toevallige vondst, bij het ploegen van een akker of het werken in de tuin etc. Omdat sommige van die vondsten wel twee of drie eeuwen in de grond hebben gezeten zijn dergelijke muntjes vaak sterk verweerd en groen of grijs uitgeslagen. En wanneer ze dan voordat ze verloren werden ook nog eens een lange tijd in omloop zijn geweest, dan is met het blote oog bijna niets meer te zien op zo'n vondst.

Betekenis muntvondsten.

Hoewel de muntjes die zo links en rechts gevonden worden op zich weinig waarde hebben vanwege de slechte staat waarin ze verkeren, zijn ze in een ander opzicht van groot belang.

Bij uitstek geven die vondsten namelijk een beeld van het geldverkeer in de tijd dat de munt werd verloren. In de meeste gevallen mogen we aannemen dat zo'n munt op het tijdstip dat hij werd verloren, ook had kunnen worden uitgegeven. Met andere woorden, dat die munt op dat tijdstip wettig betaalmiddel was.

Nu is het natuurlijk niet zo dat een munt die bijvoorbeeld het jaartal 1745 draagt ook in dat zelfde jaar verloren is. Dat kan wel eens bij toeval kloppen. Maar het is helemaal niet uitgesloten dat zo'n munt tientallen jaren in omloop is geweest alvorens te zijn verloren. Als echter een gevonden munt erg gaaf is en weinig sporen van slijtage vertoont, mag men aannemen dat die niet erg lang zal hebben gerouleerd.

Bovendien is het zo, dat het kopergeld van vroeger veel sneller sleet dan bijvoorbeeld de stuivers (en tot voor kort de centen) van onze tijd. De reden hiervan is dat munten van tegenwoordig niet meer van koper maar van speciaal muntbrons worden gefabriceerd, dat veel harder is dan koper.

Oproep.

Na lezing van het voorgaande is U wellicht niet duidelijk waarvoor nu eigenlijk Uw medewerking gevraagd wordt, zoals in de aanhef van dit artikel te lezen is.

Wel, deze oproep is gericht aan al die Nederweertenaren die ooit op hun akkers of in hun tuin oude muntjes (of munten, want grote zilveren exemplaren zijn ook weleens gevonden in Nederweert), hebben gevonden.

Wat is de bedoeling?

Om een overzicht te krijgen van het geldverkeer zoals zich dat vroeger in Nederweert afspeelde (zeg maar voor 1900), ben ik al geruime tijd bezig met het maken van beschrijvingen van munten uit particuliere collecties in Nederweert. Begrijpt U mij niet verkeerd, er is geen sprake van dat U afstand zoudt moeten doen van Uw munt(en), of dat een en ander aan de grote klok wordt gehangen. Het gaat mij alleen om het maken van een kleine beschrijving van de betreffende munten. Ik kom daarvoor persoonlijk bij U thuis; uiteraard blijven de munten Uw eigendom. Of het nu gaat om één munt of om tientallen stuks, ik ben altijd geïnteresseerd. Een bijkomend voordeel voor zij die medewerking verlenen is, dat zij in het vervolg ook precies weten wat voor type munt zij in huis hebben. Zonder enige ervaring is het determineren van die munten namelijk vrij lastig.

Verscheidene Nederweertenaren hebben in de afgelopen maanden al een bezoek van mij gehad. Daarbij is gebleken dat er zich in de gemeente nog veel bezitters van die oude munten moeten bevinden. Het zijn dié mensen, die ik op deze manier probeer te bereiken.

Bent U geïnteresseerd en wilt U medewerking aan mijn onderzoek verlenen, neem dan contact op met

Alfons Bruekers
Bredeweg 32 Nederweert
(*s avonds na zeven uur en in de weekends).

Bij voorbaat mijn hartelijke dank!

¹⁾M. Hermans, "De school op de Kreyelerschans" Ospel 1981.